

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

Допускається до захисту
Протокол від _____ № ____
засідання кафедри спеціальної освіти
Завідувач кафедри д.психол.н., професор
_____ Микита ПАНОВ
« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Формування зв'язного монологічного мовлення у дітей середнього дошкільного
віку засобами ейдетики

Виконавець:
студентка групи СОМ(Л)-2
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Дворніченко Ганна Олександрівна
Керівник: д.пед.н., професор
Валентина НЕЧИПОРЕНКО
Рецензент: Ніколенко Л.М.
Нормоконтроль: _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя – 2023

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 83 с., 24 табл., 16 рис., 60 джерел.

Об'єкт дослідження – зв'язне монологічне мовлення у дітей середнього дошкільного віку.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність програми з формування зв'язного монологічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку засобами ейдетики.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, математико-статистичні.

Зв'язне мовлення представляє собою розгорнутий виклад інформації, який характеризується логічністю, послідовністю, точністю, а також використанням граматично правильного та образного мовлення. Воно підпорядковане логіці, граматиці та композиційним правилам, формує цілісну структуру, має конкретну тему, виконує визначену функцію, часто спрямовану на комунікацію.

Ейдетика як інноваційна технологія веде до успішного засвоєння знань, умінь та навичок дітьми, дозволяє їм психологічно комфортно отримувати задоволення від реалізації своїх здібностей, відчувати свою інтелектуальну та комунікативну спроможність.

ЗВ'ЯЗНЕ МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ, СЕРЕДНІЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, РОЗПОВІДЬ, ПЕРЕКАЗ, ЕЙДЕТИКА.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що розвиток мовлення дитини дошкільного віку безпосередньо впливає на формування її інтелектуальних та особистісних здібностей, пам'яті, обумовлює її подальшу навчальну успішність, сприяє набуттю навичок соціальної взаємодії тощо. Тому, важливим постає питання знаходження ефективних нетрадиційних та ефективних шляхів мовленнєвого розвитку дошкільника. Одним із сучасних шляхів вирішення вказаної проблеми у сучасній педагогіці є застосування методів ейдетики. Фахівцям/вчителям-логопедам важливо розуміти, як правильно використовувати ейдетiku для формування зв'язного монологічного мовлення в цьому віковому періоді, оскільки їх активна участь у розповіданні, переказі та слуханні сприяє поліпшенню пам'яті та розвитку мислинневих та мовленневих навичок.

Зв'язне мовлення представляє собою розгорнутий виклад інформації, який характеризується логічністю, послідовністю, точністю, а також використанням граматично правильного та образного мовлення. Воно підпорядковане логіці, граматичі та композиційним правилам, формує цілісну структуру, має конкретну тему, виконує комунікативну функцію.

Ця проблема привертає увагу вчених, таких як О. Білаш, А. Богуш, Ю. Бойчук, Н. Гавриш [16], С. Гончаренко, Г. Дідук, В. Захарченко, О. Казачінер [28], К. Крутій [36], Т. Оліферчук [45], Л. Омельченко [46], Н. Орланова [40] та ін.

Ейдетика, як інноваційна технологія, веде до успішного засвоєння знань, умінь та навичок дітьми, дозволяє їм психологічно комфортно отримувати задоволення від реалізації своїх здібностей, відчувати свою інтелектуальну та комунікативну спроможність. Ця технологія базується на уявленні про складну й активну природу процесів запам'ятовування, що дозволяє розвивати образне мислення та мовленнєву компетентність, відкриває широкі можливості для

розвитку зв'язного монологічного мовлення (розповідь, вірш, скороговка тощо).

Питаннями застосування ейдетики в роботі фахівців для всебічного розвитку дитини займаються такі українські вчені, як І. Андрієнко [2], В. Білуха [10], Л. Верещак [15], К. Ганоцька [17], О. Гончарук [19], О. Дроботій [24], Л. Єленко [26], С. Ковальчук [34], М. Кривоніс [24], Н. Максименко [38], Н. Мовчан [41], А. Нікітіна [44], О. Нечипоренко [19, 43], О. Пащенко [49-52], К. Приходченко [54], О. Толста, О. Федій [58] та ін.

Разом з тим, наразі залишається недостатньо дослідженим питання впливу ейдетики, як інноваційної технології, на мовленнєвий розвиток дітей середнього дошкільного віку. Вивчення цього аспекту є важливим, оскільки може принести нові уявлення про те, як використання ейдетики може покращити мовленнєву активність дитини. Існує потреба в розширенні наукового розуміння ефективності ейдетики як інструменту для стимулювання інтелектуального та комунікативного розвитку дитини дошкільного віку. Отже, все вищезазначене і обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи у такій редакції: «Формування зв'язного монологічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку засобами ейдетики».

Об'єктом дослідження є зв'язне монологічне мовлення у дітей середнього дошкільного віку.

Предметом дослідження є процес формування зв'язного монологічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку засобами ейдетики.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність програми з формування зв'язного монологічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку засобами ейдетики.

Для досягнення поставленої мети визначаються наступні *завдання*:

1. Проаналізувати наукову літературу з проблеми розвитку зв'язного монологічного мовлення у дітей дошкільного віку.
2. Визначити стан сформованості зв'язного монологічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку.

3. Розробити та апробувати програму з формування зв'язного монологічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку засобами ейдетики.

Методи дослідження:

- теоретичні: теоретико-методологічний аналіз та синтез, класифікація та систематизація інформації з наукових джерел, порівняння та узагальнення даних дослідження;
- емпіричні: констатувальний та формувальний експеримент, тестування, корекційні методи;
- математико-статистичні: якісний та кількісний аналіз одержаних експериментальних даних.

Методологічне підґрунтя дослідження склали:

- вчення про розвиток пізнавальної активності особистості дошкільника (Л. Венгер, А. Зак, Ю. Кулюткін, О. Матюшкін та ін.);
- вчення про розвиток мовлення в дитячому віці та механізми формування звуковимовного компоненту в звичайному онтогенезі (Л. Виготський, М. Жинкін, О. Лурія, Ю. Рібцун, Л. Парамонова та ін.);
- методи комплексної діагностики і корекції порушень мовленнєвого розвитку у дітей (К. Карлепп, О. Лурія, Ю. Рібцун, Є. Соботович та ін.).

Практична значущість полягає в тому, що матеріали дослідження та розроблена програма можуть бути використані в діагностичній та корекційній роботі вчителів-логопедів, психологів, корекційних педагогів, які працюють з дітьми середнього дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження відбулась на Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи» (26–27 жовтня 2023 року, м. Запоріжжя).

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Дитячого клубу «ХЕППІ КІДС ЗП» (м. Запоріжжя).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (60 найменувань). Містить 24 таблиці, 16 рисунків, загальний обсяг роботи – 83 сторінки, із них основного тексту – 66 сторінок.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури та проведене експериментальне дослідження дозволило сформулювати ряд висновків.

1. Теоретичний аналіз результатів психолого-педагогічних досліджень проблеми формування зв'язного монологічного мовлення у дітей дошкільного віку засобами ейдетики дозволяє стверджувати, що зв'язне монологічне мовлення визначається як розгорнутий виклад конкретного змісту, який відбувається логічно, послідовно, точно, правильно та образно. У розвитку дітей середнього дошкільного віку зв'язне монологічне мовлення відіграє важливу роль, оскільки воно включає в себе оволодіння різноманітним словниковим запасом, освоєння мовних законів і норм, а також практичне застосування граматичної структури та вміння виразно, послідовно та зв'язно висловлювати ідеї. Проблему формування зв'язного монологічного мовлення у дітей дошкільного віку засобами ейдетики, на сьогодні, досліджують такі українські вчені, як І. Андрієнко, Є. Антошук, В. Білуха, Л. Верещак, К. Ганоцька, О. Дроботій, О. Толста та ін. Їхні дослідження спрямовані на вивчення та впровадження ейдетичних методик з метою підвищення ефективності процесу навчання та розвитку мовлення у дітей дошкільного віку.

Мовленнєвий розвиток дітей середнього дошкільного віку характеризується тим, що у своїх висловлюваннях діти використовують майже усі частини мовлення. В мовленні зустрічаються складносурядні і складнопідрядні речення, вживаються прийменники *по, до, замість, після*, сполучники *що, куди, скільки*. Також в цьому періоді відбувається інтенсивний розвиток граматичної будови мовлення, але дитина може допускати граматичні помилки. У мовленні все частіше зустрічаються прикметники, які передають якість та ознаки предметів, присвійні прикметники, прислівники. У дітей значно покращується фонематичне сприймання (на слух), але можуть плутати деякі звуки *с – ш; ш – ж*. Завершується формуватися правильна звуковимова.

В цьому віці дитина активно починає висловлювати особисту думку з приводу якихось ситуацій, розмірковує про оточуючі предмети та явища, за допомогою дорослих переказує казки, повторює невеликі вірші.

2. Результати констатувального етапу дослідження показали, що в експериментальній групі домінує середній рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення. В монологічному мовленні цих дітей зустрічаються такі фрагменти мовлення, як іменники, дієслова, прикметники в звичайній формі, прийменники, займенники та прислівники. У цих дітей переказ складений з деякою допомогою вчителя-логопеда, що виражалося в уточнюючих запитаннях, спостерігались також незначні труднощі в реалізації задуму, висловлювання дітей було недостатньо розгорнуте. Діти з цим рівнем в ході виконання завдання правильно називали іграшку, правильно описували її відповідно до інструкції. Констатовано наявність в експериментальній та контрольній групах дітей з низьким рівнем зв'язного монологічного мовлення, діти були нездатні переказати текст або відмовлялись його переказувати. Вони правильно називали іграшку, але описували її відповідно до інструкції з допомогою дорослого. Також за результатами оцінки розвитку зв'язного монологічного мовлення експериментальна та контрольна групи схожі за показниками: дуже високого та дуже низького рівнів в обох групах зафіксовано не було.

3. Відповідно до результатів констатувального етапу дослідження була розроблена та апробована програма з формування зв'язного монологічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку засобами ейдетики. Програма включала комплекс завдань з елементами ейдетики різної спрямованості (розвиток міжпівкульної взаємодії, уваги, пам'яті, мислення, концентрації тощо), які базуються на необхідності обґрунтування дитиною кожного кроку під час їх виконання, пояснення вибору варіантів вирішення завдань, відстоювання власної точки зору. Завдання оформлені у вигляді двох робочих зошитів «Ейдетика+Нейроігри» (по 8 занять в кожному). Програма дозволяє підвищити рівень зв'язного монологічного мовлення дитини; сформулювати

вміння у дитини описувати предмет відповідно до інструкції; сформувані вміння у дитини переказувати текст з розгорнутими висловлюваннями; сформувані вміння у дитини переказувати інформацію за опорними словами або малюнками. Завдання в програмі носять різноплановий характер, оскільки формування навичок зв'язного монологічного мовлення дитини є комплексним процесом, який напряду залежить від рівня розвитку інших психічних процесів, таких як мислення, увага, пам'ять тощо.

Після впровадження програми простежується позитивна динаміка зміни рівнів розвитку зв'язного монологічного мовлення дітей середнього дошкільного віку експериментальної групи, а саме збільшилась кількість дітей:

- з високим рівнем, у яких в монологічному мовленні при розповіді-опису використовується різноманітна кількість самостійних та службових частин мови (іменники, дієслова, прикметники в звичайній формі та в порівняльному ступені, прийменники, займенники, сполучники, прислівники);

- у яких в монологічному мовленні зустрічаються від 4 до 7 частин мови, наприклад таких, як іменники, дієслова, прикметники в звичайній формі, прийменники, займенники та прислівники;

- у яких переказ складений був з деякою допомогою вчителя-логопеда (спонукання, стимулюючі питання), але діти змогли повністю передати зміст тексту;

- з високим рівнем зв'язного мовлення, що проявлялося в тому, що діти правильно називали іграшку, вміли самостійно її описувати відповідно до інструкції.

Результати формувального етапу експерименту дозволяють стверджувати, що рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення дітей експериментальної групи значно зріс. У дітей експериментальної групи після впровадження програми з формування зв'язного монологічного мовлення засобами ейдетики переважає середній та високий рівень розвитку зв'язного монологічного мовлення.